

ŞİDDET VE FELSEFİ İMGELEM

ANN V. MURPHY

ÇEVİREN
İTİR GÜNEŞ

ANN V. MURPHY

New Mexico Üniversitesi Felsefe Bölümü'nde öğretim üyesidir. Doktora derecesini University of Memphis'ten aldı. Çalışmaları ağırlıklı olarak Çağdaş Kıta Felsefesi, fenomenoloji, siyaset felsefesi ve feminist kuram ekseninde şekillenmiştir. Özellikle şiddet, bedensel kırılgnalık ve etik öznellik arasındaki karmaşık ilişkileri irdeleyen metinleriyle tanınan Murphy, felsefi söylemin politik, cinsiyetlendirilmiş ve etik sınırlarını sorgulamaktadır. Akademik üretiminin yanı sıra feminist felsefe alanının önemli yayınlarından *philoSOPHIA: A Journal of Continental Feminism* dergisinin editörlüğünü de yürütmüştür.

İTİR GÜNEŞ

Felsefe alanında lisans eğitimini ODTÜ'de, yüksek lisans eğitimini Alberta Üniversitesi'nde tamamladıktan sonra doktorasını Şikago'daki Illinois Üniversitesi'nde yaptı. DAAD desteği ile Freiburg Üniversitesi'nde fenomenoloji ve hermenötik alanlarında araştırmalarını sürdürdü. Lisansüstü çalışmaları süresince Kanada ve ABD'de araştırma görevlisi olarak, doktora sonrasında ise ABD'de çeşitli üniversitelerde öğretim üyesi olarak çalıştı. Uzmanlık alanları 20. yüzyıl Avrupa felsefesi, siyaset felsefesi, feminist Felsefe olup Antik Yunan felsefesi, etik, edebiyat felsefesi gibi alanlarda da çalışmalar yapmaktadır.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	11
GİRİŞ	15
1. KISIM	
ŞİDDET, REFLEKSİFLİK, ELEŞTİRİ	27
1	
İMGELERLE DÜŞÜNMEK	29
1. Şiddet ve Felsefi İmgeselilik	31
2. Feminizm ve Şiddet Motifi	41
3. Soykütük ve Şiddet	46
2	
FELSEFENİN UTANCI	51
1. Utanç ve Felsefi İmgeselilik	54
2. Felsefe ve Felsefenin Ötekileri	60
3. Farklılık Üzerine Söylem ve Utanç	65
3	
ŞİDDET, GÖRÜNÜRLÜK VE KİMLİK POLİTİKASI	77
1. Felsefe, Kimlik ve Şiddet	78
2. Kimlik Politikasının Savunusu	86
3. Görünen ile Gerçek	91
4. Cinsellik ve Görünüm	95

I I. KISIM
KIRILGANLIK, BELİRSİZLİK, SORUMLULUK

4	
KIRILGANLIĞIN KİŞİKİRTMALARI	103
1. Feminist Felsefe ve Kırılğan Beden	105
2. Etik Muğlaklık ve Bedensel Kırılğanlık	114
3. Bir Dokunma Fenomenolojisi	118
4. Şiddetin ve Kırılğanlığın Çerçevenlenmesi	125
5	
BİR AD NEDİR Kİ?	132
KIRILGANLIĞI FARKLI ŞEKİLDE TAHAYYÜL ETMEK	
1. Özgünlük ve İnsan	137
2. Ontolojik Erdem	139
3. Ontolojik Kötülük	145
4. Tekilin Etiği	152
6	
MUĞLAKLIĞI ÜSTLENMEK	155
1. Beauvoir'ın Erken Dönem Çalışmalarında "Muğlaklık" Kavramı	158
2. Kırılğanlığı Yeniden Gözden Geçirmek	165
3. Muğlaklığı Üstlenmek	171
4. Özgürlük ve Şiddet	175
SONUÇ	
İMGESELLİĞE TANIKLIK ETMEK	178
KAYNAKÇA	183
DİZİN	190

GİRİŞ

Şiddet motifi yakın dönem Fransız düşüncesine nüfuz etmiştir. Derrida “anlamın kökenine yataklanmış şiddet” olduğunu iddia ettiğinde (Derrida, 1978, 125) veya Jean-Luc Nancy “şiddet . . . hakikattir ya da hakikati oluşturur” (Nancy, 2005, 17) dediğinde, bu ifadeler bize pek afallatıcı gelmez. Hatta günümüzde bu ifadeler sıradan veya yavan görünebilir. Burada ilginç olan, bu iddiaların en iyi nasıl yorumlanacağı düşünüldüğünde ortaya çıkan hermeneutik sorular değil, daha ziyade bu tür olağanüstü iddiaların çağdaş kuramın panoramasında kullandığı sessiz güçtür. Bundan sonraki kısım, yakın dönem Fransız düşüncesine hayat veren şiddet imgelerinin ve bu külliyattan kaynak devşiren siyaset felsefelerinin bir tartışması olacaktır. Amacım, bu imgelerin kınanmasını veya azaltılmasını savunmak değil, bunun yerine çağdaş felsefenin şiddet imgelerine yatırımının doğasını incelemek ve bu imgelerin –hatta ve özellikle şiddetsizlik felsefelerinde baş gösterdiklerinde– çoğalmasının oluşturduğu riskleri düşündürmektir.

Çağdaş kuramda şiddet imgelerinin her yerde olması bu çalışmanın başlangıç noktasını oluşturuyor. *Şiddet ve Felsefi İmgelem*, şiddet imgelerinin, alegorilerinin ve metaforlarının yakın dönem Kıta düşüncesinde işlev görme biçimine dair reflektif bir soruşturmadır. Keza şiddet imgelerinin yakın dönemde Kıta feminist kuramını nasıl biçimlendirdiği, sınırlandırdığı ve motive ettiği üzerine bir araştırmadır. Hem şiddet hem de imgelem, çağdaş kuramda serpilen motifler olduğundan, öncelikle bu projenin kapsamını belirlemek ve ardından irdeleme çabasına girdiği ve girmedikleri soruları netleştir-

mek gerekiyor. Aşağıdaki çalışma bizatihi pozitif bir şiddet felsefesi sunmadığı gibi, herhangi bir imgesellik kavramının lehinde veya aleyhinde de değildir. İmgeselilik üzerine düşünen Michèle Le Dœuff, Moira Gatens ve Genevieve Lloyd gibi çağdaş feminist düşünürleri takiben, burada kullanılan imgesellik [*imaginary*] kavramının geniş kapsamlı olması ve felsefede –örtük şekillerde de olsa– belli sıklıkta dolaşıma giren imgeler, simgeler, metaforlar ve alegoriler kümesini referans alması amaçlanmaktadır. İmgeselilik, kurama büyük ölçüde bilinçdışı yollarla konuşlanmış çeşitli temsil ve retorik tarzlarıyla ilgilidir.

Burada ele alınan filozofların tümü, 20 ve 21. yüzyılın Kıta felsefesi, özellikle de yakın dönem Fransız düşüncesi alanında çalışmaktadırlar. Şiddet motifi Kıta felsefesinin bu mınıtığında özellikle yaygın olsa da bunun doğru olduğu söylenilecek tek yer elbette burası değildir. Yine de bu kitabın kapsamı Fransız varoluşçu fenomenoloji ve postfenomenoloji düşünürlerini içerecek şekilde sınırlandıracağız, dolayısıyla yakın dönem Kıta felsefesi veya geniş anlamda felsefe ile ilgili bir tez ortaya koymaya çalışmayacağız. Gelgelelim, burada mesele sadece bizatihi yakın dönem Fransız düşüncesi değil, daha çok bu külliyyatın Anglofonlara intikali ve özellikle Anglofon feminist kuramdaki mirastır. Bedenlenme [*embodiment*] ve kimlik sorularına ve akabinde fenomenolojik bir yaklaşımın sınırlarına dair felsefi değerlendirmelerde fenomenolojik yaklaşımların başatlığı göz önüne alındığında, deneyim sorunu çağdaş Kıta felsefesinde en temel meselelerden biri olagelmıştır. Ama fenomenolojinin meziyetlerinin ve zaaflarının değerlendirilmesine ve dolayısıyla deneyimin eleştirel sorgulanmasına bolca felsefi ilgi gösterilmişse de çağdaş kuram deneyim sorununa neredeyse hiç ilgi gösterilmemiştir. Çağdaş kuramda bu denli belirgin olarak figüre edilen şiddet imgeleri üzerine düşünmek bu bağlamda önemlidir çünkü felsefi imgesellik kurama, kuram oluşturma ve olduğuna dair deneyimimizi derinden şekillendirir. Felse-

fi imgesellik, dünyaya karşı duygulanımsal [*affective*] tepkimizi şekillendirir; neyden korktuğumuzu ve ne umut ettiğimizi, neyi müjdeleyip neyi mahkûm ettiğimizi belirler. Bu nedenle şiddet imgelerine boğulmuş bir imgesellik önemli bir eleştiri odağıdır.

Amacım, şiddet imgelerinin çoğalmasını ve onlara ayna tutan kırılğanlık sahnelerini çağdaş feminist kuramla yakından ilgili birçok bağlamda düşündürmektir. Bu, kimlik ve şiddetin son derece belirli bir bağlamda, her yerele damgasını vuran özgünlükleri dikkate alarak en yetkin şekilde inceleneceğine dair egemen kanıyla az çok çelişen bir stratejidir. Genel kimlik analizleri, farklılığa hakkını vermeyen bir tür soyutlama yapma riskini taşır. Bununla birlikte, şiddet imgeleri söz konusu olduğunda, göz önünde bulundurulması gereken en önemli şeylerden biri, bunların her yerde olduklarıdır. Bu, her bir örneği ayrı ayrı düşünerek doğru şekilde kavranamayacak bir her yerdelik hâlidir; bu durum zaman zaman daha kapsamlı bir eleştiri çerçevesinin benimsenmesini gerektirmiştir. Aşağıdaki şiddet imgeleri incelemesinin tam olduğunu hayal dahi etmiyorum ama bu sahnelerle, bu imgelerle yüzleşirken değinilmesi gereken şeylerden biri, bunların nüfuzu, hatta genelliğidir. Başka bir deyişle, çağdaş kuramdaki şiddet motifinin kışkırtıcı yanlarından biri, üzerinde hak iddia ettiği kapsamın genişliğidir.

Çağdaş felsefe alanında çalışanlara düşen görev, şiddet metaforlarının ve imgelerinin ne zaman haklı, hatta gerekli şekillerde anımsatıldığı konusunda biraz uyanık olmak ama aynı zamanda şiddet imgelerinin daha tehlikeli şekillerde doluşıma girdiği diğer durumlara karşı da temkinli olmaktır. Bu kitap, şiddet, beden ve kimlik arasındaki ilişkileri düşünürken kurtarıcı ve kesinlikle gerekli şeylerin bir keşfi olsa da aynı zamanda bu ortaklığın sınırlarının nereye dek varabileceğinin de bir keşfidir. Şiddetin felsefi söylemin belli damarlarında doğallaştırıldığı endişesi her daim mevcuttur. İmgelliğin bir motifi –mevcut durumda şiddet– bu denli öne çık-

tığında, kimliği ve toplumsal bağı tasavvur etmenin karanlıkta kalan başka yollarının da olduğu makul bir tahmin gibi görünüyor. Günümüzde, kimliği ve toplumsal bağı farklı şekilde tahayyül etme yönündeki eleştirel pratik, özneye birlikte ortaya çıkma eğiliminde olan (veya öznenin ortaya çıkışını koşullandıran) şiddet imgelerinin ehlileştirilmelerini önlemek için sorgulanmalarını gerektirir. Bu, öznelik, kimlik ve toplumsal bağa dair felsefi kavrayışların şiddetten muafiyet talep etmesi *gerektiğini* veya edebileceğini, ya da herhangi bir feminist felsefenin yegâne görevinin sırf şiddetin cinsiyetli kimliği ortaya çıkaran mekanizma olarak tanımlanmasına direnen düşünce biçimlerini savunmak olması gerektiğini savlamak değildir. Bunun doğru olabileceği bazı durumlar mutlaka olduğu gibi, şiddet imgeleriyle girilen ilişkinin özgülleştirici bir politikanın geliştirilmesi adına hayati önemi ni koruduğu başka durumlar da vardır.

Dolayısıyla, aşağıda sunulan analizlerin amacı, kimlik ile şiddetin nasıl iç içe geçtiğini düşünmenin önemini inkâr etmek değildir. Hiç şüphesiz bu elzemdır. Bununla beraber, kimliği ve toplumsal bağı kuramlaştırma çabası bedenlilik, kimlik ve şiddet arasındaki ilişkileri (istmeden de olsa) şeyleştir-meye başlayınca, şiddet imgeleri bu kadar öne çıktığında nelerin karanlıkta kaldığına dair eleştirel sorular sorulmalıdır. Bu konuda uyanık olmak hayati önem taşır; bazı durumlar-da şiddet imgeleri zaruri olabilirken, bu imgelerin sakıncalı ve eleştiri gerektiren şekillerde etkisizleştirildiği, ehlileştirildiği veya erotikleştirildiği başka sahneler de vardır.¹

Eleştiri, kendisine yönelme ve kendisini harekete geçiren imgeselliği –kısmen de olsa– sorgulama kabiliyetini yitirdi-

¹ Bireylerin ve grupların karşı karşıya kaldığı şiddet türlerinin teşhisi, her muteber siyaset felsefesinin en önemli görevlerinden biri olmaya devam etmektedir. Bununla birlikte, kişinin samimiyetinin veya kuramsal zekasının çevikliğinin nişanesi olarak şiddet imgelerine başvurmada kaçınılmaz şekilde yıkıcı veya erdemli bir şey yoktur ve günümüzde bu denli egemen hale gelmiş bir motife kendini kaptırma eğiliminden sakınılmalıdır.